

УДК 347.95 (045)

DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.1.37>

ПРИНЦИП ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА АПЕЛЯЦІЙНИЙ ПЕРЕГЛЯД СПРАВИ ТА У ВИЗНАЧЕНИХ ЗАКОНОМ ВИПАДКАХ – НА КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ СУДОВОГО РІШЕННЯ ЯК КОНСТИТУЦІЙНА ЗАСАДА УКРАЇНСЬКОГО СУДОЧИНСТВА

Гудима М.М.,
*кандидатка юридичних наук, доцентка,
доцентка кафедри фундаментальних юридичних дисциплін
ПВНЗ «Буковинський університет»*

Гудима М.М. Принцип забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення як конституційна засада українського судочинства.

Дана публікація спрямована на дослідження принципу забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження як фундаментальної засади українського судочинства, виявлення проблематики його тлумачення та реалізації в рамках цивільного судочинства, формулювання висновків і пропозицій, спрямованих на вирішення виявлених проблем та сприяння удосконаленню судової практики.

В роботі спершу визначено значення даного принципу для досягнення завдань цивільного судочинства та проаналізовано його місце в системі інших принципів і з'ясовано, що принцип забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження не конкурує з іншими принципами цивільного судочинства, а органічно їх доповнює, дозволяючи виправляти допущені судові помилки, тим самим гарантуючи принципи законності, об'єктивної істини та інші.

Аналіз назви досліджуваного принципу, виявив законодавче звуження його змісту, використано вказівкою на можливість оскарження «судового рішення», тоді як інші законодавчі положення та практика цивільного судочинства свідчать про можливість оскарження ухвал і постанов суду.

Обґрунтовано вдалість законодавчого підходу щодо всеохоплюючого характеру апеляційного оскарження, при винятковості та екстраординарності касаційного перегляду судових актів, які набрали законної сили та ефективність існуючих механізмів для реалізації вказаного положення (широкого кола суб'єктів апеляційного оскарження, обмеження касаційного оскарження за певними категоріями справ, обов'язкового попереднього апеляційного оскарження судового рішення, тощо).

Деяка проблема виявлена при здійсненні аналізу норми цивільного процесуального права щодо визначення об'єктів оскарження в аспекті викладу її змісту через призму узгодження з конституційною нормою (64 Конституції України), згідно якої обмеження конституційних прав і свободи людини і громадянина повинні бути застережені правовими нормами, відтак з метою узгодження вказаних положень видається логічнішим закріпити заборону оскарження стосовно кожного окремо взятого судового акту. Законотворча робота, спрямована на усунення певних недосконалостей законодавчого регулювання, сприятиме ефективнішій реалізації принципу забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження в практиці цивільного судочинства.

Ключові слова: принципи судочинства, конституційний принцип судочинства, апеляційний перегляд, касаційне оскарження, судові рішення.

Gudyma M. The principle of ensuring the right to appellate review of a case and, in cases determined by law, to cassation appeal of a court decision as a fundamental (constitutional) principle of Ukrainian justice.

This publication is aimed at studying the principle of ensuring the right to appellate review of a case and, in cases specified by law, to cassation appeal as a fundamental constitutional principle of Ukrainian judicial procedure, and at identifying the issues of its interpretation and implementation within the framework of civil proceedings, and at formulating conclusions and proposals aimed at resolving the identified issues and contributing to the improvement of judicial practice.

The paper first denotes the significance of this principle for achieving the tasks of civil procedure and analyzes its place in the system of other principles of civil procedure. It is found that the principle of ensuring the right to appeal a case and, in cases denied by law, to cassation appeal does not compete with other principles of civil procedure, but organically complements them, allowing to correct judicial errors made, thereby guaranteeing the principles of legality, objective truth and others.

The analysis of the name of the studied principle revealed a legislative narrowing of its content, used by the indication of the possibility of appealing a «court decision», while other legislative provisions and the practice of civil procedure indicate the possibility of appealing rulings and orders of the court.

The effectiveness of the legislative approach to the comprehensive nature of the appeal is substantiated, with the exclusivity and extraordinary nature of the cassation review of court decisions that have entered into legal force and the effectiveness of existing mechanisms for implementing this provision (a wide range of subjects of the appeal, limitation of the cassation appeal for certain categories of cases, mandatory preliminary appeal of the court decision, etc.). A certain problem was revealed during the analysis of the civil procedure law norm regarding the denotation of the objects of appeal in the aspect of its content presentation through the prism of its consistency with the constitutional norm (64 of the Constitution of Ukraine), according to which the limitation of constitutional rights and freedoms of a person and citizen should be provided for by legal norms, therefore, through the prism of consistency with this provision, it would be more logical to establish a prohibition on appeal in relation to each individual judicial act.

Legislative work aimed at eliminating certain imperfections in the legal regulation will contribute to a more effective implementation of the principle of ensuring the right to appeal a case and, in cases denied by law, to cassation appeal in the practice of civil proceedings.

Key words: principles of Ukrainian justice, constitutional principles of justice, appeal, cassation review, grounds for appeal, objects of appeal.

Постановка проблеми. Забезпечення прав та свобод людини є головним обов'язком держави, задекларованим в ст. 3 Конституції України (далі – КУ), реалізація якого вимагає від неї в тому числі і створення ефективних механізмів захисту людини судом. Ідеальна модель реалізації належного суб'єктам права на звернення за судом за захистом свого оспорюваного, порушеного чи невідомого права завершується встановленням істини у справі та виливається в ухвалення законного та обгрунтованого судового рішення, що цілком відповідає меті та завданням судочинства. Відтак, реальність дещо інша – мусимо констатувати непоодинокі випадки недосконалості судових проваджень та ухвалення рішень, котрі не позбавлені судових помилок. Задля виправлення останніх нормами Основного закону та галузевого законодавства передбачено право на оскарження судових актів та закріплено форми проваджень, спрямованих на перевірку ухвалених актів суду при їх інстанційному перегляді. Конституційна засада забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження є фундаментальною засадою цивільного судочинства, що беззаперечно вимагає належної наукової уваги до розробки її проблематики, задля створення науково обгрунтованих умов її ефективної практичної реалізації.

Стан опрацювання проблеми. Різноманітні аспекти інстанційної перевірки судових рішень у цивільному судочинстві виступали предметом досліджень чималого кола вітчизняних науковців, зокрема, Ю.В. Білоусова, І.І. Ємельянової, В.В. Комарова, В.М. Коссака, В.А. Кройтора, Д.Д. Лупсника, Г.О. Світличної, В.В. Сердюка, О.М. Трач, О.І. Угриновської, Ю.М. Чуйкова, П.І. Шевчука, М.Й. Штефана, С.Я. Фурси та інших. Водночас, незважаючи на значну популярність, аналіз наукових поглядів демонструє відсутність одностайності у вирішенні ряду питань окресленої проблематики. Зокрема, немає єдності в позиціях дослідників з приводу співіснування та конкурсування принципу забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом

випадках – на касаційне оскарження з іншими принципами вітчизняного судочинства, розходження спостерігається у визначенні суб'єктного та об'єктного складів права на апеляційне та касаційне оскарження, навіть назва даного принципу є дискусійною і потребує конкретизації.

Тому **мета** нашої публікації полягала в аналізі принципу забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження як конституційної засади українського судочинства, виявленні проблематики його тлумачення та реалізації в рамках цивільного судочинства, формулюванні висновків і пропозицій, спрямованих на вирішення виявлених проблем та сприяння удосконаленню судової практики.

Вклад основного матеріалу. Стаття 129 ч. 2 п. 8 Конституції України серед основних засад судочинства передбачила «забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення» [1], яка отримала свою конкретизацію в ст. 14 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», в якій проголошено, що «учасники справи, яка є предметом судового розгляду, та інші особи мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення» [2]. Конституційне підґрунтя даної засади вітчизняного судочинства демонструє її основоположний фундаментальний характер, як необхідної умови реалізації справедливого судочинства в Україні, все ж конкретні механізми її реалізації визначено галузевим процесуальним законодавством: цивільним, кримінальним, адміністративним, господарським. Існування вказаного принципу визнають всі види судочинств, окрім конституційного, адже КУ в ст. 151-2 прямо вказує, рішення й висновки КСУ є обов'язковими і остаточними, а тому оскарженню не підлягають.

Зосередимося на особливостях закріплення принципу забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення в Цивільному процесуальному кодексі (далі – ЦПК) України та практику його реалізації в рамках цивільного судочинства. Так, п.п. 8, 9 ч. 3 ст. 2 ЦПК України визначають серед засад цивільного судочинства: забезпечення права на апеляційний перегляд справи; та забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у випадках, встановлених законом [3]. Зміст права на перегляд справи та оскарження судового рішення розкривається в ст. 17 ЦПК України.

Переоцінити значення вказаного принципу в системі принципів цивільного судочинства складно, адже без закріплення права учасника процесу або особи, прав та законних інтересів якої торкнулося прийняте рішення (постанова, ухвала) суду на оскарження такого судового акту зводяться нанівець всі інші засади судочинства (рівність сторін, гласність, змагальність процесу, незалежність судді, тощо), навіть за умов їх дотримання під час розгляду справи. Як влучно пише В.А. Кройтор, ефективність судового захисту прямо залежить від можливості повторного перегляду справи іншим складом суду, а також контролю за додержанням вимог закону під час ухвалення рішення з боку вищих судів, що зводить до мінімуму ризик зловживань з боку осіб, які здійснюють правосуддя, дозволяє мінімізувати суб'єктивізм суддівського переконання і виправити помилки, допущені нижчими судами під час постановлення рішення, а це зміцнює довіру до органів судової влади, зменшує негативні наслідки правового нігілізму населення, формує імідж держави як країни з демократичною системою правосуддя [4, с. 199].

Досліджуючи принцип забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення надалі в межах цілісної системи принципів цивільного судочинства, відзначимо, що деякі дослідники вказують на певне його протиставлення принципу обов'язковості рішень суду, який також визначено в якості основної засади українського судочинства (п. 9 ч. 2 ст. 129 Конституції України). Однак, на наш погляд, можна з упевненістю говорити про те, що конкуренція між цими принципами відсутня. Справді, судові акти повинні обов'язково виконуватися, оскільки втрачатиметься основна мета вирішення справи, проте мова ведеться про законний справедливий, правосудний судовий акт, відтак не слід відкидати можливість існування судових помилок, механізми виправлення яких повинно передбачати законодавство. За відсутності останніх відбуватиметься повна нівеляція інших принципів судочинства – законності, об'єктивної істини, тощо, що й підтверджує нагальну потребу існування фундаментальної засади забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення, яка водночас не є суперечною принципу обов'язковості рішень суду.

Справедливо пишуть науковці, що сутність переглядів у цивільних справах полягає у наданні можливості сторонам реалізувати своє конституційне право на оскарження судових рішень у

вищій судовій інстанції, а суду, що здійснює правосуддя, – перевірити в межах своєї компетенції законність і обґрунтованість судового рішення, привівши його у відповідність до вимог закону й однаковості судової практики [5, с. 61]. Оскарження судових рішень, їх перевірка вищими судовими інстанціями гарантує законність цих рішень, є засобом забезпечення та захисту прав і законних інтересів учасників судового розгляду та інших осіб, інтересів яких воно стосується, а також механізмом, застосування якого сприятиме єдності судової практики. Відтак, правосудні судові рішення гарантують належний стан правосуддя та забезпечують правопорядок в цілому.

Як слушно зазначає А.М. Євмін, судді, припускаючись значних помилок, не завжди ухвалюють справедливе рішення [6, с. 99], тому виникає нагальна потреба їх усунення шляхом перегляду вищестоящим судом, адже відсутність механізмів вказаного перегляду здійснить неприпустимі обмеження права на судовий захист, про що міститься вказівка в мотивувальній частині рішення Конституційного Суду України від 28.04.2010 р.: «Право на апеляційне оскарження судових рішень є складовою права кожного на судовий захист, оскільки перегляд таких рішень в апеляційному порядку гарантує відновлення порушених прав і охоронюваних законом інтересів людини і громадянина» (п. 2.1) [7].

Касаційне провадження, виступаючи додатковою процесуальною гарантією забезпечення законності судових рішень, захисту прав, свобод та інтересів осіб, які беруть участь у справі, а також осіб, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права та обов'язки, є формою забезпечення однакового правозастосування законів при вирішенні цивільних справ, адже суд касаційної інстанції має можливість виправити помилки судів першої та апеляційної інстанції щодо застосування норм матеріального і процесуального права [8, с. 639].

Визначивши місце досліджуваного принципу в системі принципів цивільного судочинства та підкресливши його значення для правосуддя та правопорядку в цілому, надалі проаналізуємо його зміст, і для початку зупинимося на його назві. Вдалим розцінюємо акцентування законодавця на винятковості касаційного оскарження при визнанні абсолютності права на апеляційне оскарження судового акта, проте законодавче формулювання з приводу можливості оскарження «судового рішення», на наш погляд, дещо звужує його сенс, не відповідаючи іншим законодавчим положенням щодо можливості оскарження ухвал і постанов суду та практиці цивільного судочинства, яка свідчить про непоодинокі випадки такого оскарження. Так, згідно ст. 258 ЦПК України, розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду; перегляд судових рішень в апеляційному та касаційному порядку закінчується прийняттям постанови, а вирішення процесуальних питань оформлюється шляхом постановлення судом ухвал [3]. З аналізу змісту інших правових норм ЦПК України (зокрема, ч. 7 ст. 118, ч. 8 ст. 127, ч. 4 ст. 148, ч. 11 ст. 153, ч. 11 ст. 154, ч. 5 ст. 158, ч. 6 ст. 185, ч. 4 ст. 186, ч. 3 ст. 255, ч. 9 ст. 262, ст. 353, ст. 406, ч. 7 ст. 441, ст. 469 ЦПК [3] та ін.), випливає, що перегляду підлягають не лише рішення суду, а й інші акти, які суд уповноважений приймати, а тому, думається, більш правильним формулюванням було б «забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового акта» (курсив – наш). Вбачаємо, що вказане уточнення впирається в потребу чіткості законодавчого найменування судових актів та використання збірного поняття для їх характеристики, адже на разі ЦПК містить тавтологію: «Судовими рішеннями є: 1) ухвали; 2) рішення; 3) постанови; 4) судові накази» (ст. 258), застосовуючи назву «рішення» і для родового, і для видового поняття водночас. Видається, що вказаний термінологічний нюанс потребує чіткого законодавчого узгодження.

Зміст принципу забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення визначає ст. 17 ЦПК України, яка розкриває його зміст наступним чином: «Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси та (або) обов'язки, мають право на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення. Не допускається касаційне оскарження судового рішення суду першої інстанції без його перегляду в апеляційному порядку».

Тобто, дана норма здійснює визначення суб'єктного складу учасників, які мають право на апеляційне оскарження судових актів, відтак в юридичній літературі вказане питання є досить дискусійним. Так, деякі дослідники доводять, що таке широке окреслення суб'єктного складу права на апеляційне оскарження приведе до подання необґрунтованих апеляційних скарг, як пише М. Бородін «цілком прогнозована така ситуація, коли після того, як суд розірвав шлюб між по-

друзьям, сусід за сходовою площадкою може подати скаргу на рішення, вважаючи, що суд припустився помилки; і суд не вправі відмовити в прийнятті такої скарги» [9, с. 72]. Звісно, практика не застрахована від випадків необґрунтованого звернення до суду будь-якої інстанції, проте вони все ж є самотніми, адже законодавець закріплює механізми утримання від подання апеляційних скарг без достатніх правових підстав – це судовий збір, яким обкладається апеляційна скарга та інші витрати, пов'язані з розглядом справи, а також необхідність доведення перед судом факту порушення своїх прав та інтересів ухваленим судовим рішенням.

Тому, вважаємо, що слід підтримати таке законодавче розширення учасників, і для обґрунтування своєї позиції процитуємо В.А. Кройтора: «надання можливості оскаржувати рішення суду першої інстанції особам, які не брали участі у справі, але суд вирішив питання про їх права та обов'язки, є виправданою і сприяє не лише захисту прав та інтересів таких осіб, а й реалізації принципу процесуальної економії, оскільки не змушує осіб, яких стосується рішення, вирішувати свою проблему, що створило рішення суду, через суд першої інстанції» [4, с. 199]. Розширення кола осіб, які мають право на звернення до суду апеляційної інстанції, безумовно, є прогресивним явищем і таким, що сприяє захисту прав та охоронюваних інтересів даних осіб, забезпечує принцип процесуальної економії та розвантажує суди.

Дотичною до проблеми суб'єктного складу права на апеляційний перегляд судового рішення є проблема допуску до апеляційного оскарження судових актів зацікавленими особами, шляхом доцільності встановлення законодавчих обмежень для реалізації останнього. Тенденція обмеження права на оскарження актів правосуддя з боку держави є визначальною для міжнародного регулювання лише щодо касаційної інстанції, про що наголошується в Рекомендаціях Комітету міністрів Ради Європи від 7 лютого 1995 р. № R (95) 5 [10]. Тож, констатуємо, що законодавець передбачив декотрі обмеження в ЦПК України для справ щодо касаційного перегляду (про які йтиметься далі), водночас не визнаючи обмежень оскарження рішень за окремими категоріями цивільних справ в апеляційній інстанції. Вважаємо такий підхід цілком виправданим, адже навіть за розвантаженням апеляційних судів реалізацією положень щодо обмеження апеляційного оскарження, становище учасників справи та інших осіб, питання про права та інтереси яких, суд вирішив в судовому акті суттєво погіршиться, адже вони втратять можливість отримати правосудне рішення. Неможливість оскарження рішення суду першої інстанції засуджує М. Бородин, який зазначає, що тим самим порушуються основні принципи судочинства, а також відоме правило «подвійної підсудності», згідно з яким одна й та ж справа повинна бути розглянута двічі: перший раз – у суді першої інстанції, другий – у суді апеляційної або касаційної інстанції [9, с. 72].

Підставами для апеляційного оскарження визнаються незаконність і (або) необґрунтованість рішення або ухвали (неповнота встановлення обставин, які мають значення для справи, та (або) неправильність встановлення обставин, які мають значення для справи, внаслідок необґрунтованої відмови у прийнятті доказів, неправильного їх дослідження чи оцінки, неподання доказів з поважних причин та (або) неправильне визначення відповідно до встановлених судом обставин правовідносин тощо), проте в літературі висловлюється позиція щодо закріплення в законодавстві також можливості оскарження в апеляційному порядку бездіяльності суду першої інстанції, в разі не вчинення ним певної дії, яку відповідно до закону зобов'язаний був вчинити [11, с. 18]. Не можемо погодитися з такою пропозицією і поділяємо протилежний підхід, висловлений В.А. Кройтором щодо недоцільності закріплення вказаної підстави [4, с. 199], аргументами якого виступають потреба дотримання принципу незалежності суддів, адже надання вищестоящому суду повноважень розглядати скарги на бездіяльність судді першої інстанції приведе до ситуації втручання в роботу відповідних судів за ще не вирішеної справи та бажання уникнення значного завантаження судів апеляційної інстанції.

Деяка проблематика виявлена нами при здійсненні аналізу норми цивільного процесуального права щодо визначення об'єктів оскарження в аспекті викладу її змісту через призму узгодження з конституційними нормами (64 Конституції України). Згідно вказаної норми конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України, отже припускається, що реалізація відбувається без обмежень (загальне правило), а якщо такі і передбачено (винятки), то їх варто закріпити законодавчо. Тож на реалізацію змісту цієї конституційної норми галузеве процесуальне законодавство мало б визначати перелік судових рішень, які не підлягають апеляційному оскарженню, натомість ст. 353 ЦПК України закріплює перелік ухвал, на які можуть бути подані скарги окремо від рішення суду.

Тобто, в аспекті ухвал як об'єктів апеляційного оскарження логічніше було б закріпити заборону стосовно кожного окремо взятого судового акту. Навіть практика Конституційного Суду України обґрунтовує необхідність визначення саме заборон, як винятків із реалізації абсолютного права на апеляційне оскарження. Приміром, у справі за конституційним зверненням громадянина Заїченка Володимира Георгійовича, Конституційний Суд України дійшов висновку, що апеляційне оскарження судового рішення можливе у всіх випадках, крім тих, коли закон містить заборону на таке оскарження» [12].

Перегляд справи судом касаційної інстанції відбувається вже після перегляду рішення апеляційним судом, і якщо останній покликаний перевіряти як законність, так і обґрунтованість судових актів, то в касаційній інстанції підставами перегляду судових актів, які вже набрали законної сили можуть виступати тільки проблеми їх законності. Влучною є теза Д.Д. Луспеника який вважає, що суть перегляду судового рішення, яке набуло законної сили, полягає у здоланні його законної сили, впливі на остаточно вирішену справу, тому такий перегляд повинен мати винятковий характер; вітчизняна касація має переглядати цивільні справи у частині додержання нижчими судами норм матеріального і процесуального права (питання права, законності), і не займатися перевіркою обґрунтованості рішень (питаннями факту) [13, с. 99]. Касаційна скарга на рішення та ухвали повинна допускатися до розгляду лише за умови, що прийняте рішення суду касаційної інстанції необхідне для забезпечення єдності судової практики [13, с. 105]. Отже, справді перегляд судом касаційної інстанції рішень нижчестоящих судів, які набрали законної сили, повинен розглядатись як виняткова можливість лише задля забезпечення єдності судової практики, шляхом перевірки судом касаційної інстанції додержання нижчими судами норм матеріального і процесуального права при прийнятті ними відповідних рішень.

Тож цілком виправданим є всеохоплюваність та універсальність апеляційного перегляду справи та водночас екстраординарність та винятковість касаційного оскарження судових актів. У літературі неодноразово пропонувалось впровадити цілу систему процесуальних «фільтрів» (деякі з них уже функціонують), що має становити: обов'язкове попереднє апеляційне оскарження судового рішення, обмеження ціни позову та виду судових рішень, що можуть бути переглянуті, додержання умов допуску касаційної скарги до розгляду [13, с. 103]. Наразі чинне цивільне процесуальне законодавство встановлює, що не допускається касаційне оскарження судового рішення суду першої інстанції без його перегляду в апеляційному порядку (ч. 2 ст. 17 ЦПК) [3]. Окрім цього, у вітчизняне цивільне процесуальне законодавство було введено категорію «малозначна справа» та визначено окремий процесуальний порядок розгляду таких справ у формі спрощеного позовного провадження (глава 10 розділу III ЦПК України) [3]. Поряд з наведеним законодавець передбачив можливість розгляду малозначних справ лише в межах двох інстанцій (першої та апеляційної). Відповідно до положень ст. 389 ЦПК України судові рішення у малозначних справах, за загальним правилом, не підлягають касаційному оскарженню [3].

Резюмуємо, що наразі чинне цивільне процесуальне законодавство закріплює ряд «фільтрів», які обмежують можливість касаційного перегляду справ, що є цілком слушним, враховуючи правову природу касації як виняткової екстраординарної форми перегляду судових рішень, котра не може мати всезагальних універсальний характер, ставлячи під сумнів законну силу судового рішення.

Висновки. Підсумуємо, що визнання принципу забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках – на касаційне оскарження судового рішення фундаментальною засадою будь-якого судочинства є цілком виправданим, адже його реалізація гарантує законність судових актів, виступає засобом забезпечення та захисту прав і законних інтересів учасників судового розгляду та інших осіб, інтересів яких воно стосується, а також механізмом забезпечення єдності судової практики. Він не конкурує з іншими принципами цивільного судочинства, а органічно їх доповнює, дозволяючи виправляти допущені судові помилки, тим самим гарантуючи принципи законності, об'єктивної істини, тощо. Схвально розцінюємо законодавчий підхід щодо всеохоплюючого характеру апеляційного оскарження, при винятковості та екстраординарності касаційного перегляду судових актів, які набрали законної сили та закріплені механізми для реалізації вказаного положення (широке коло суб'єктів апеляційного оскарження, обмеження касаційного оскарження за певними категоріями справ, обов'язкове попереднє апеляційне оскарження судового рішення, тощо).

Проте, вбачаємо потребу здійснити коректування назви вказаного принципу вказівкою на можливість оскарження «судових актів», як ширшого за змістом натомість вживаного «судові рішен-

ня», а також змінити підхід до викладу змісту ст. 353 ЦПК України, закріпивши заборону стосовно кожного різновиду судової ухвали, який оскарженню не підлягає, що узгоджуватиметься зі змістом ст. 64 Конституції України. Досконала законодавча база та ефективна система перегляду судових рішень, реалізована на практиці забезпечить належне здійснення правосуддя в цивільних справах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 30.07.2024).
2. Про судоустрій і статус суддів: Закон України. Відомості Верховної Ради, 2016, № 31. ст. 545.
3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 30.07.2024).
4. Кройтор В.А. Принцип забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду. *Право і Безпека*. 2009. № 1. С. 198–205.
5. Колобродова О.В. Місце та значення перегляду судових актів у зв'язку з нововиявленими обставинами в цивільному процесі. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 3. С. 60–71.
6. Євмін А.М. Правова природа касаційного оскарження судових рішень у кримінальному провадженні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія «Юриспруденція». 2014. Вип. 9-2. Т. 2. С. 99–101.
7. Рішення Конституційного Суду України від 28.04.2010 р. № 1-30/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Суботи Артема Анатолійовича щодо офіційного тлумачення положень пункту 2 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-10#Text>.
8. Цивільний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. / за заг. ред. С.С. Бичкової. К.: Атіка, 2008. 839 с.
9. Бородін М. Перегляд цивільних справ у порядку апеляції. *Право України*. 2004. № 8. С. 71–75.
10. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо введення в дію та поліпшення функціонування систем і процедур оскарження у цивільних і торговельних справах від 07.02.1995 № R(95)5. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/994_153 (дата звернення: 30.07.2024).
11. Ємельянова І. Апеляційний і касаційний перегляд судових рішень в цивільному судочинстві: теоретичні та практичні аспекти. *Право України*. 2004. № 2. С. 16–21.
12. Рішення Конституційного Суду України від 27 січня 2010 р. № 3-рп/2010 у справі за конституційним зверненням громадянина Заїченка Володимира Георгійовича щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку зі статтею 129 Конституції України (про апеляційне оскарження ухвал суду). URL: <http://www.ccu.gov.ua/uk/doccatalog/list?currDir=94099> (дата звернення: 30.07.2024).
13. Луспенік Д.Д. Українська модель касаційного оскарження судових рішень у цивільних справах: проблеми та перспективи удосконалення (спрощення). *Право України*. 2008. № 7. С. 99–107.